

9. Outhwaite, L., Ang, L., Herbert, E., Sumner, E., & Van Herwegen, J. 2023. *Technology and Learning for Early Childhood and Primary Education*. Paris: UNESCO. Available at: <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386108>>.

10. UNESCO, 2023. *Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms?* Paris: UNESCO. Available at: <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723>>.

Дата першого подання статті до публікації: 25.03.2026

Дата прийняття статті до публікації після рецензування: 14.04.2026

Дата публікації: 29.05.2026

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2026-40-57-67>

УДК 373.3.016:028

Мелекесцева Наталія Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0330-2920>

melekesceva@kpnu.edu.ua

Гудима Наталія Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6192-3779>

hudyma.nataliia@kpnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ ЧИТАННЯ З РОЗУМІННЯМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ

Анотація. У статті здійснено аналіз проблеми формування читання з розумінням як одного з наскрізних умінь здобувачів початкової освіти в умовах сучасних освітніх викликів. Обґрунтовано значення читання з розумінням як основи функціональної грамотності, критичного мислення та успішного опанування змісту всіх освітніх галузей. Проаналізовано нормативні документи, наукові праці та результати національних і міжнародних моніторингових якості освіти, що засвідчують наявність освітніх втрат у сфері читацької грамотності учнів. Розкрито сутність поняття «читання з розумінням», схарактеризовано труднощі, які виникають у молодших школярів під час роботи з текстом: осмислення змісту, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, інтерпретація та критичне оцінювання інформації. Визначено чинники, що впливають на розвиток читацької грамотності дітей молодшого шкільного віку. Схарактеризовано ефективні стратегії формування вміння читання з розумінням,

зокрема метод SQ3R, технологію «Читання та письмо для розвитку критичного мислення», прийом «Щоденник подвійних нотаток», сенкан, систему запитань різних рівнів складності та інші засоби активізації роботи з текстом. Наголошено на важливості диференційованого добору текстів і завдань відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів. Обґрунтовано доцільність використання цифрових освітніх ресурсів, інтерактивних платформ та інструментів штучного інтелекту для підвищення мотивації до читання й розвитку навичок роботи з інформацією. Підкреслено значення партнерської взаємодії закладу освіти та сім'ї у формуванні читацької культури дитини.

Ключові слова: читання з розумінням; наскрізне вміння; читацька грамотність; початкова школа; освітні втрати; цифрові технології; функціональна грамотність.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. В умовах цифровізації освіти, наслідків пандемії COVID-19 та повномасштабної війни в Україні актуалізується проблема дитячого читання, що виявляється у зниженні інтересу дітей до книги та погіршенні показників читацької грамотності, зокрема уміння читати з розумінням. Читання з розумінням є одним із наскрізних умінь, яке забезпечує здобувачам освіти успішне опанування змісту всіх освітніх галузей, розвиток функціональної грамотності, критичного мислення та здатності ефективно працювати з інформацією. Оскільки основи читацької грамотності закладаються в молодшому шкільному віці, недостатній рівень сформованості цього вміння ускладнює подальше навчання учнів, негативно впливає на їхню освітню успішність і можливості самостійного здобуття знань, що актуалізує необхідність дослідження шляхів його формування в сучасній початковій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування читацької грамотності здобувачів початкової освіти присвячено дослідження І. Большакової, О. Вашуленко, В. Мартиненко, О. Савченко, Н. Чепелевої й інших науковців. У працях учених розкрито теоретичні засади читацької діяльності молодших школярів, психолого-педагогічні особливості сприймання й розуміння тексту, обґрунтовано методичні підходи до розвитку читацьких умінь та формування читацької компетентності учнів.

Упродовж останніх років увага науковців дедалі більше зосереджується на проблемі подолання освітніх втрат і пошуку ефективних шляхів розвитку читацької грамотності молодших школярів. Так, О. Вашуленко досліджує питання діагностики та компенсації освітніх втрат із читання в учнів початкової школи, наголошуючи на їх накопичувальному характері та необхідності цілеспрямованого розвитку як технічної, так і смислової сторін читання в умовах воєнного стану. Питання компенсації освітніх втрат і розроблення відповідного дидактичного інструментарію висвітлено також у працях О. Онопрієнко [1].

Попри значний науковий доробок із проблеми читацької грамотності, питання формування читання з розумінням як наскрізного вміння молодших школярів в умовах сучасних освітніх викликів потребує подальшого осмислення, зокрема в контексті подолання освітніх втрат, використання цифрових технологій та розвитку функціональної грамотності учнів.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – здійснити аналіз проблеми формування читання з розумінням як наскрізного вміння молодших школярів в умовах сучасних освітніх викликів та обґрунтувати педагогічні умови його ефективного розвитку в початковій школі.

Завдання дослідження: з'ясувати сутність і значення читання з розумінням як наскрізного вміння в контексті реалізації Концепції Нової української школи; проаналізувати сучасний стан сформованості читацької грамотності молодших школярів на основі результатів національних і міжнародних досліджень; визначити чинники й педагогічні умови, що впливають на формування читання з розумінням в умовах сучасних освітніх викликів; описати ефективні засоби розвитку вміння читання з розумінням у початковій школі.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

В умовах реалізації Концепції Нової української школи читання з розумінням розглядається як одне з наскрізних умінь, необхідних для формування всіх ключових компетентностей здобувачів освіти. На відміну від традиційного підходу, який акцентував увагу переважно на техніці читання, сучасна початкова освіта орієнтується на розвиток здатності учнів розуміти, аналізувати, інтерпретувати та використовувати інформацію, отриману з різних джерел.

Відтак в оновленому Державному стандарті початкової освіти (2025) читання з розумінням визначено першим із 11 наскрізних умінь, що забезпечує успішне навчання з усіх освітніх галузей початкової школи. Це підкреслює його фундаментальний характер у формуванні ключових компетентностей здобувача початкової освіти та необхідність цілеспрямованої роботи вчителя початкових класів над розвитком уміння читати з розумінням із перших років навчання.

Читання з розумінням трактують як здатність учня сприймати, усвідомлювати, аналізувати та інтерпретувати зміст текстів різних видів і форматів, емоційно та інтелектуально взаємодіяти з прочитаним, встановлювати зв'язки між окремими частинами тексту та його головною ідеєю, критично оцінювати інформацію, розрізняти факти й судження, реальність і фантазію, явний і прихований зміст, а також формулювати та обґрунтовувати власні висновки на основі текстової інформації [2]. Важливого значення набуває вміння працювати не лише з традиційними друкованими текстами, а й із медіатекстами, інфографікою та іншими сучасними форматами подання інформації.

Значущість читання з розумінням як одного з наскрізних умінь підтверджують результати сучасних досліджень якості освіти. Вітчизняні та міжнародні моніторингові дослідження засвідчують, що найбільш гостро проблеми читацької грамотності проявляються саме в початковій школі, де закладаються основи подальшої навчальної діяльності дитини. Науковці відзначають зниження інтересу молодших школярів до читання, послаблення традицій сімейного читання, недостатню мотивацію до роботи з текстом і труднощі в осмисленні прочитаної інформації. Однією з причин такої ситуації є недостатній рівень сформованості вмінь аналізувати зміст тексту, встановлювати смислові зв'язки, робити висновки та критично оцінювати інформацію. Наслідком цього стають труднощі не лише в опануванні мовно-літературної освітньої галузі, а й у засвоєнні змісту інших навчальних предметів, що негативно позначається на подальшій освітній траєкторії учнів, їхній здатності до самоосвіти та навчання впродовж життя.

Зазначена проблема має не лише національний, а й міжнародний вимір. Негативні тенденції у формуванні читацької грамотності підтверджують і результати міжнародного дослідження PISA (Programme for International Student Assessment) та PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study). Порівняння показників четвертокласників у 32 країнах між циклами 2016 та 2021 років засвідчило зниження середнього рівня читацьких досягнень у двох третинах країн-учасниць. Дослідники пов'язують таку динаміку насамперед із наслідками пандемії COVID-19, яка суттєво вплинула на результати навчання учнів початкової школи.

В Україні ж окреслена проблема поглиблюється внаслідок впливу тривалих кризових чинників, про що свідчать результати загальнодержавних моніторингових досліджень якості початкової освіти (2018, 2021, 2024), проведених Державною службою якості освіти України. Якщо показники 2018 та 2021 років залишалися відносно стабільними, то у 2024 році зафіксовано істотне зниження рівня читацької компетентності. Найбільші втрати простежують саме у сфері розуміння прочитаного, що свідчить про збільшення освітніх розривів, спричинених дистанційним навчанням, емоційними навантаженнями воєнного часу та нерівним доступом до якісної початкової освіти [3-6].

Зауважимо, що учні, які брали участь у Загальнодержавному моніторинговому дослідженні якості початкової освіти 2024 року, здобували освіту в умовах пандемії COVID-19, тривалого дистанційного навчання та повномасштабної війни. Такі обставини не могли не позначитися на якості формування ключових умінь, зокрема читацької грамотності. Результати моніторингу засвідчили, що 17,7% четвертокласників не досягли базового рівня читацької компетентності, необхідного для успішного навчання та повсякденного використання читацьких умінь [6].

Відповідні результати демонструють наші п'ятнадцятирічні школярі за дослідженням PISA-2022: рівень читацької грамотності українських підлітків відповідає показникам, які в середньому на 2-2,5 роки навчання нижчі порівняно з результатами їхніх однолітків із країн ОЕСР [7; 8]. Варто зазначити, що це не проблема якості освіти дітей підліткового віку, а більшою мірою несформованість базового рівня,

що закладається у початковій школі з фіксованою тенденцією до його постійного розвитку.

Подолання освітніх втрат та розвиток читання з розумінням як наскрізного вміння потребують використання сучасних педагогічних технологій, спрямованих на формування в учнів умінь осмислювати, інтерпретувати й критично оцінювати інформацію. Однією з ефективних стратегій організації роботи з текстом є метод SQ3R (Survey – дослідження, Question – постановка запитань, Read – читання, Recite – переказ (відтворення), Review – огляд, узагальнення), розроблений для підвищення ефективності навчального читання. Його сутність полягає в поетапній організації взаємодії учня з текстом: спочатку здійснюється попередній огляд матеріалу з метою визначення його структури та основних змістових акцентів, далі формулюються запитання, які спрямовують увагу на пошук ключової інформації. Наступний етап передбачає уважне читання тексту з метою знаходження відповідей на поставлені запитання, після чого учень відтворює основний зміст власними словами, що сприяє глибшому осмисленню прочитаного. Завершальним кроком є повторення та узагальнення матеріалу, під час якого відбувається систематизація знань і встановлення зв'язків між новою та вже наявною інформацією [9]. Описаний підхід активізує пізнавальну діяльність учнів, сприяє розвитку метакогнітивних умінь і навичок самоконтролю під час роботи з інформацією.

Ефективною для формування вміння читання з розумінням є технологія «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (ЧПКМ) – одна з найбільш поширених освітніх технологій, спрямованих на розвиток активної пізнавальної діяльності учнів. Її концептуальною основою є положення про те, що навчання має відбуватися через усвідомлену взаємодію здобувачів освіти з інформацією, а процес читання розглядають не як пасивне сприймання тексту, а як активне конструювання змісту. Технологія передбачає три взаємопов'язані етапи: актуалізацію наявних знань і досвіду учнів, безпосереднє опрацювання нової інформації та рефлексію, під час якої відбувається осмислення, узагальнення й оцінювання отриманих знань. Такий підхід створює умови для формування в учнів умінь самостійно працювати з текстами різних типів, встановлювати зв'язки між новою та вже відомою інформацією, виявляти авторську позицію, аналізувати зміст повідомлення та робити обґрунтовані висновки.

Серед прийомів, які використовують на етапі усвідомлення змісту, особливої уваги заслуговує «Щоденник подвійних нотаток». Його сутність полягає у фіксації не лише важливої інформації з тексту, а й власних думок, асоціацій, запитань або емоційних реакцій, що виникають у процесі читання. Окреслена стратегія сприяє активному осмисленню змісту, встановленню зв'язків між прочитаним і попереднім досвідом учня, розвитку рефлексивного мислення та вмінь інтерпретувати інформацію [10].

Ефективними на етапі рефлексії є прийоми узагальнення та творчого переосмислення прочитаного. Одним із них є сенкан – короткий структурований вірш, який допомагає учням стисло й змістовно передати власне розуміння образу, події чи явища. Робота над сенканом спонукає дітей виокремлювати найсуттєвіші ознаки об'єкта, узагальнювати інформацію та формулювати власне ставлення до неї. Доцільними є також вправи на побудову смислових ланцюжків, що передбачають

послідовне розширення характеристики героя, події чи проблеми. Завдання такого типу сприяють розвитку вмінь аналізувати інформацію, встановлювати логічні зв'язки та лаконічно висловлювати власні судження.

Важливою умовою формування читання з розумінням є добір текстів відповідно до вікових та пізнавальних можливостей учнів. Надто прості тексти не забезпечують достатнього рівня інтелектуального навантаження, тоді як надмірно складні можуть знижувати мотивацію до читання та ускладнювати розуміння змісту. Тому ефективна організація роботи з текстом передбачає поступове ускладнення навчального матеріалу та системи завдань до нього.

Особливого значення набуває використання запитань різного рівня складності, спрямованих не лише на відтворення фактичної інформації, а й на її аналіз, інтерпретацію та оцінювання. Послідовний перехід від запитань репродуктивного характеру до завдань, що потребують встановлення причинно-наслідкових зв'язків, формулювання висновків, розуміння підтексту та образного змісту твору, сприяє розвитку глибокого осмислення прочитаного. Ефективним інструментом реалізації окресленого підходу є система запитань 12 рівнів, яка забезпечує поступовий перехід від елементарного пошуку та відтворення інформації до її критичного осмислення й особистісної інтерпретації. На початкових рівнях учні навчаються знаходити в тексті потрібну інформацію, відтворювати послідовність подій, помічати деталі та встановлювати зв'язки між окремими фактами. Наступні рівні передбачають аналіз мовних засобів, інтерпретацію образів, пошук доказів на підтвердження власних суджень, формулювання логічних висновків і розуміння переносних значень слів та висловів. Найвищі рівні орієнтовані на виявлення прихованих мотивів персонажів, узагальнення змісту твору, визначення авторської позиції та співвіднесення прочитаного з власним життєвим досвідом [11]. Використання системи запитань 12 рівнів сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення, формуванню вмінь аргументувати власну позицію та забезпечує поступовий перехід від поверхневого сприйняття тексту до його глибокого розуміння.

З огляду на зазначене, формування вміння читання з розумінням передбачає використання комплексу стратегій активного читання, що забезпечують перехід від репродуктивного сприйняття інформації до її осмислення, інтерпретації та критичного оцінювання.

В умовах сьогодення важливим напрямом розвитку вміння читання з розумінням є використання цифрових технологій. Оскільки електронні пристрої та цифровий контент стали невід'ємною частиною життя сучасних дітей, доцільним буде не протиставляти книгу й гаджети, а їх органічно поєднувати. Цифрові ресурси й інтерактивні освітні платформи дають змогу урізноманітнювати роботу з текстом, добирати завдання відповідно до рівня підготовки учнів, забезпечувати оперативний зворотний зв'язок і підтримувати навчальну мотивацію.

Значний потенціал для розвитку читацьких умінь має українська освітня платформа Learning.ua, яка пропонує адаптивні вправи з читання, завдання на розвиток словникового запасу, розуміння змісту тексту та формування навичок роботи з інформацією. Корисними для організації самостійної роботи є також ресурси

«Розвиток дитини» та EDUC.com.ua, які містять інтерактивні вправи, філворди, анаграми, читацькі тренажери та інші завдання, спрямовані на розвиток техніки й усвідомленості читання. Їх використання дозволяє поєднати навчальну діяльність із елементами гри, що позитивно впливає на читацьку мотивацію молодших школярів.

Перспективним напрямом, на нашу думку, є також залучення інструментів штучного інтелекту та цифрових сервісів для створення інтерактивних історій і казок. Можливість впливати на сюжет, обирати персонажів або пропонувати варіанти розвитку подій підвищує зацікавленість учнів читанням і сприяє більш глибокому зануренню в текст. У таких умовах дитина виступає не лише читачем, а й активним учасником процесу створення змісту, що посилює внутрішню мотивацію до роботи з текстовою інформацією.

Підвищенню ефективності формування читацьких умінь сприяє також використання елементів нейропедагогіки та ігрових технологій. Поєднання читання з рольовою взаємодією, творчими завданнями, руховою активністю та емоційно значущими ситуаціями активізує пізнавальні процеси, сприяє кращому запам'ятовуванню інформації та глибшому розумінню змісту тексту.

Важливою умовою розвитку читацької грамотності молодших школярів є партнерська взаємодія закладу освіти та сім'ї, оскільки ставлення дитини до книги, її читацькі інтереси й активність значною мірою формуються під впливом родинного середовища. Тому успіх роботи вчителя залежить не лише від організації освітнього процесу, а й від підтримки читання в домашніх умовах.

Особливого значення набуває створення в родині сприятливого середовища для читацького розвитку, що передбачає заохочення до самостійного вибору літератури, спільне читання та обговорення прочитаного, підтримку пізнавальної активності дитини, а також демонстрацію дорослими власної читацької культури. Такі практики сприяють формуванню стійкого інтересу до книги, розвитку навичок осмислення інформації та позитивно впливають на навчальні досягнення молодших школярів.

Розглянуті підходи, методи та педагогічні технології засвідчують багатогранність процесу розвитку вміння читання з розумінням у молодшому шкільному віці. Аналіз наукових джерел і педагогічної практики дає підстави стверджувати, що результативність роботи з текстом залежить від узгодженого використання різних дидактичних засобів, урахування вікових особливостей учнів та створення умов для їхньої активної читацької діяльності.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Результати дослідження підтверджують, що вміння читання з розумінням є важливим складником читацької грамотності молодших школярів і необхідною передумовою їхньої успішної навчальної діяльності. Встановлено, що сучасні освітні виклики, пов'язані з наслідками пандемії COVID-19, дистанційним навчанням і воєнним станом, негативно позначилися на рівні сформованості цього наскрізного вміння, що актуалізує потребу в його цілеспрямованому розвитку в початковій школі.

Аналіз наукових джерел і педагогічної практики засвідчив, що результативність роботи залежить від комплексного використання стратегій активного читання, технологій розвитку критичного мислення, диференційованого добору текстів і завдань відповідно до освітніх потреб учнів. Важливими умовами є створення мотиваційно насиченого освітнього середовища, інтеграція цифрових ресурсів, застосування інтерактивних методів роботи з текстом та налагодження партнерської взаємодії між школою і сім'єю. Поєднання традиційних і цифрових підходів сприяє підвищенню інтересу учнів до читання, розвитку навичок аналізу та інтерпретації текстової інформації, а також подоланню освітніх втрат.

Отже, вміння читання з розумінням варто розглядати як важливу умову реалізації компетентнісного підходу в початковій освіті та підготовки учнів до навчання впродовж життя. Від рівня його сформованості залежить здатність дитини ефективно здобувати нові знання, критично осмислювати інформацію та успішно адаптуватися до викликів сучасного суспільства.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні цифрових інструментів і технологій штучного інтелекту для розвитку вміння читання з розумінням молодших школярів, а також у пошуку дієвих моделей взаємодії школи та сім'ї щодо підтримки читацького розвитку дітей в умовах сучасних освітніх викликів.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Топузов, О.М., ред., 2023. *Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів: методичні рекомендації*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України.
2. *Про затвердження Державного стандарту початкової освіти*: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2025 р. № 1810. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text>>.
3. Бичко, Г., Терещенко, В., Горох, В., Мазорчук, М., Лісова, Т., Вакуленко, Т., 2022. *Звіт про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2021 р.: у 2-х ч. Ч. I. Що знають і вміють випускники початкової школи та як змінилася ситуація за три роки*. Київ: Український центр оцінювання якості освіти.
4. Лісова, Т., Бичко, Г., Мазорчук, М., Вакуленко, Т., Терещенко, В., Горох, В., 2022. *Звіт про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2021 р.: у 2-х ч. Ч. II. Передумови й результати навчання*. Київ: Український центр оцінювання якості освіти.
5. *Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Ч. III, 2019. Читання*. Київ: Український центр оцінювання якості освіти.

6. Лісова, Т., Бичко, Г., Терещенко, В., Горох, В., Нікітчук, А., Мазорчук, М., Вакуленко, Т., 2025. *Звіт про результати третього циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти 2024 р.: у 2-х ч. Ч. I. Навчання в кризових умовах: читацька, математична та природничо-наукова компетентності випускників початкової школи*. Київ: Український центр оцінювання якості освіти.

7. Мазорчук, М., Вакуленко, Т., Терещенко, В., Бичко, Г., Шумова, К., Раков, С., Горох, В. та ін., 2019. *Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018*. Київ: Український центр оцінювання якості освіти.

8. Бичко, Г., Вакуленко, Т., Лісова, Т., Мазорчук, М., Терещенко, В., Раков, С., Горох, В. та ін., 2023. *Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022*. Київ: Український центр оцінювання якості освіти.

9. Мелекесцева, Н., 2025. Стратегії розвитку в молодших школярів уміння читати з розумінням. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць. Випуск 13. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редакційна колегія: Бахмат Н.В., Гудима Н.В., Мелекесцева Н.В. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 84-90.

10. Пометун, О.І., Сущенко, І.М., 2017. *Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: методичний посібник для вчителів*. Київ.

11. *Усвідомлене читання: 12 рівнів запитань, що допоможуть розвинути читання з розумінням*. Доступно: <<https://osvitoria.media/opinions/usvidomlene-chytannya-12-rivniv-zapytan-shho-dopomozhut-rozvynuty-chytannya-z-rozuminniam/>>.

FORMING READING COMPREHENSION AS A CROSSCUTTING SKILL IN PRIMARY SCHOOL IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL CHALLENGES

Nataliia Mieliekiestseva,

Candidate of Philological Sciences, Docent,
Head of the Department of Theory and Methods of Primary Education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0330-2920>
melekesceva@kpnu.edu.ua

Nataliia Hudyma,

Candidate of Philological Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6192-3779>
hudyma.nataliia@kpnu.edu.ua

Abstract. This article analyses the issue of forming reading comprehension as one of the crosscutting skills for primary school pupils in the context of contemporary

educational challenges. It demonstrates the importance of reading comprehension as the foundation for functional literacy, critical thinking and the successful mastery of content across all subject areas. Regulatory documents, academic works and the results of national and international monitoring of educational quality are analysed, confirming the existence of educational deficits in pupils' reading literacy. The essence of the concept of 'reading comprehension' is revealed, and the difficulties encountered by primary school pupils when working with texts are characterised: comprehending content, establishing cause-and-effect relationships, interpreting and critically evaluating information. Factors influencing the development of reading literacy in primary school-aged children are identified. It has been established that the development of reading comprehension skills involves the use of a range of active reading strategies that facilitate the transition from the passive reception of information to its comprehension, interpretation and critical evaluation, including the SQ3R method, the 'Reading and Writing for Critical Thinking' technique, the 'Double-Entry Journal' method, the cinquain, a system of questions of varying levels of complexity, and other methods for engaging with the text. The importance of a differentiated selection of texts and tasks in accordance with the age and individual characteristics of pupils is emphasised. The paper demonstrates the benefits of using digital educational resources, interactive platforms and artificial intelligence tools to boost motivation to read and develop information literacy skills. It highlights the importance of partnership between educational institutions and families in fostering a culture of reading in children.

Keywords: reading comprehension; crosscutting skills; reading literacy; primary school; learning loss; digital technologies; functional literacy.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Topuzov, O.M. (ed.), 2023. *Diahnostyka ta mekhanizmy podolannia vtrat u navchanni molodshykh shkoliariv: metodychni rekomendatsii* [Diagnostics and mechanisms for overcoming learning losses of primary school pupils: methodological recommendations]. Kyiv: Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy.
2. Cabinet of Ministers of Ukraine, 2025. *Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 hrudnia 2025 r. № 1810* [On Approval of the State Standard of Primary Education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 26, 2025, No. 1810]. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text>>.
3. Bychko, H., Tereshchenko, V., Horokh, V., Mazorchuk, M., Lisova, T. and Vakulenko, T., 2022. *Zvit pro rezultaty drugoho tsykladu zahalnodержавного zovnishnoho monitorynhu yakosti pochatkovoї osvity «Stan sformovanosti chytatskoi ta matematychnoi kompetentnostei vypusknnykiv pochatkovoї shkoly zakladiv zahalnoi serednoi osvity» 2021 r.: u 2-kh ch. Ch. I. Shcho znaiut i vmiiut vypusknnyky pochatkovoї shkoly ta yak zminylasia sytuatsiia za try roky* [Report on the results of the second cycle of the national external monitoring of primary education quality "The state of reading and mathematical competencies of primary school graduates" 2021: Part I]. Kyiv: Ukrainian Center for Educational Quality Assessment.
4. Lisova, T., Bychko, H., Mazorchuk, M., Vakulenko, T., Tereshchenko, V. and Horokh, V., 2022. *Zvit pro rezultaty drugoho tsykladu zahalnodержавного zovnishnoho monitorynhu*

yakosti pochatkovoї osvity «Stan sformovanosti chytatskoї ta matematychnoi kompetentnosti vypusknikiv pochatkovoї shkoly zakladiv zahalnoi serednoi osvity» 2021 r.: u 2-kh ch. Ch. II. Peredumovy y rezultaty navchannia [Report on the results of the second cycle of the national external monitoring of primary education quality “The state of reading and mathematical competencies of primary school graduates” 2021: Part II. Preconditions and learning outcomes]. Kyiv: Ukrainian Center for Educational Quality Assessment.

5. *Zvit pro rezultaty pershoho tsykladu zahalnodержavnogo monitorynhovoho doslidzhennia yakosti pochatkovoї osvity «Stan sformovanosti chytatskoї ta matematychnoi kompetentnosti vypusknikiv pochatkovoї shkoly zakladiv zahalnoi serednoi osvity» 2018 r. Ch.III. Chytannia, 2019* [Report on the results of the first cycle of the national monitoring study of primary education quality “The state of reading and mathematical competencies of primary school graduates” 2018. Part III. Reading]. Kyiv: Ukrainian Center for Educational Quality Assessment.

6. Lisova, T., Bychko, H., Tereshchenko, V., Horokh, V., Nikitchuk, A., Mazorchuk, M., & Vakulenko, T., 2025. *Zvit pro rezultaty tretoho tsykladu zahalnodержavnogo zovnishnogo monitorynhu yakosti pochatkovoї osvity 2024 r.: u 2-kh ch. Ch. I. Navchannia v kryzovykh umovakh: chytatska, matematychna ta pryrodnycho-naukova kompetentnosti vypusknikiv pochatkovoї shkoly* [Report on the results of the third cycle of the national external monitoring of primary education quality 2024: Part I. Learning in crisis conditions]. Kyiv: Ukrainian Center for Educational Quality Assessment.

7. Mazorchuk, M., Vakulenko, T., Tereshchenko, V., Bychko, H., Shumova, K., Rakov, S., Horokh, V. et al., 2019. *Natsionalnyi zvit za rezultatamy mizhnarodnogo doslidzhennia yakosti osvity PISA-2018* [National Report on the Results of PISA 2018]. Kyiv: Ukrainian Center for Educational Quality Assessment.

8. Bychko, H., Vakulenko, T., Lisova, T., Mazorchuk, M., Tereshchenko, V., Rakov, S., Horokh, V. et al., 2023. *Natsionalnyi zvit za rezultatamy mizhnarodnogo doslidzhennia yakosti osvity PISA-2022* [National Report on the Results of PISA 2022]. Kyiv: Ukrainian Center for Educational Quality Assessment.

9. Mieliekiestseva, N., 2025. *Stratehii rozvytku v molodshykh shkoliariv uminnia chytaty z rozuminniam* [Strategies for Developing Reading Comprehension Skills in Primary School Pupils]. In: *Suchasni tekhnolohii pochatkovoї osvity: realii ta perspektyvy. Zbirnyk naukovykh prats* [Modern Technologies of Primary Education: Realities and Prospects. Collection of Scientific Papers], Issue 13. Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Faculty of Pedagogy, Department of Theory and Methods of Primary Education. Kamianets-Podilskyi: Publisher Kovalchuk O.V., pp. 84–90.

10. Pometun, O.I. and Sushchenko, I.M., 2017. *Putivnyk z rozvytku krytychnoho myslennia v uchniv pochatkovoї shkoly: metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv* [Guide to Developing Critical Thinking in Primary School Pupils: A Methodological Manual for Teachers]. Kyiv.

11. *Usvidomlene chytannia: 12 rivniv zapytan, shcho dopomozhut rozvynuty chytannia z rozuminniam* [Conscious Reading: 12 Levels of Questions that Help Develop Reading Comprehension]. Dostupno: <https://osvitoria.media/opinions/usvidomlene-chytannya-12-rivniv-zapytan-shho-dopomozhut-rozvynuty-chytannya-z-rozuminniam/>.

Дата першого подання статті до публікації: 6.03.2026

Дата прийняття статті до публікації після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації: 29.05.2026